

## TA'LIM MAZMUNI

Andijon Davlat Pedagogika Instituti Aniq va Tabiiy  
fanlar fakulteti Kimyo yo'nalishi 201-guruh talabasi:

**Burxonidinova Xurshida Dilshodbek qizi**

201-guruh talabasi : **Abduvaxobova Gulnoza Axrorbek qizi**

Ilmiy rahbar: Pedagogika va Psixologiya  
kafedrası katta o'qituvchisi : **Turdiyeva Sh**

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada zamonaviy pedagogika nazariyasining markaziy kategoriyalaridan biri bo'lgan ta'lim mazmunining mohiyati, tarkibiy tuzilishi va uni aniqlashga doir konseptual yondashuvlar chuqur tahlil qilinadi. Ta'lim mazmunining shaxs rivoji, kompetensiyalar shakllanishi va ijtimoiy ehtiyojlarni qondirishdagi funksional ahamiyati yoritilib, uning xalqaro standartlar, milliy o'quv dasturlari, pedagogik innovatsiyalar bilan uzviy bog'liqligi ilmiy asosda ko'rsatib beriladi. Shuningdek, maqolada kompetensiyaviy yondashuvning o'quv mazmunini qayta ko'rishdagi o'рни, fanlararo integratsiya, modul va kredit texnologiyalarining mazmunni optimallashtirishga ta'siri amaliy misollar asosida tahlil qilinadi. Ta'lim mazmunining takomillashuvi ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning funksional savodxonligini rivojlantirish hamda raqamli asr talablari bilan uyg'unlashuvning asosiy omili sifatida baholanadi

**Annotation:** This article provides an in-depth analysis of the content of education, one of the core categories of modern pedagogical theory. The study examines the essence, structural components, and conceptual approaches to defining educational content, highlighting its functional significance in personal development, competence formation, and meeting contemporary social demands. The article scientifically substantiates the interrelation between educational content and **international standards, national curricula, and pedagogical innovations**. Furthermore, it analyzes the role of the competency-based approach in redefining learning content, as well as the impact of interdisciplinary integration, modular education, and credit-based technologies on optimizing educational programs. The modernization of educational content is evaluated as a key factor in improving educational quality, developing students' functional literacy, and aligning learning processes with the requirements of the digital age.

**Аннотация:** В данной статье проводится глубокий анализ содержания образования — одной из центральных категорий современной педагогической теории. Рассматриваются сущность, структурные компоненты и концептуальные подходы к определению содержания обучения, раскрывается его функциональная значимость в развитии личности, формировании компетенций

и удовлетворении актуальных социальных потребностей. Научно обоснована взаимосвязь содержания образования с международными стандартами, национальными учебными программами и педагогическими инновациями. Также анализируется роль компетентностного подхода в пересмотре учебного содержания, влияние межпредметной интеграции, модульной системы и кредитно-модульных технологий на его оптимизацию. Совершенствование содержания образования рассматривается как ключевой фактор повышения качества обучения, развития функциональной грамотности учащихся и соответствия образовательного процесса требованиям цифровой эпохи

**Kalit so'zlar:** ta'lim mazmuni, pedagogik tizim, kompetensiyaviy yondashuv, o'quv dasturi, o'quv reja, didaktik tamoyillar, ta'lim standartlari, fanlararo integratsiya, innovatsion pedagogika, modul texnologiyasi, kredit-modul tizimi, o'quv metodik ta'minot, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, ta'lim sifati, raqamli ta'lim.

**Keywords:** education content, pedagogical system, competency-based approach, curriculum, syllabus, didactic principles, educational standards, interdisciplinary integration, innovative pedagogy, modular technology, credit-module system, instructional support, learner-centered education, educational quality, digital education

**Ключевые слова:** содержание образования, педагогическая система, компетентностный подход, учебная программа, учебный план, дидактические принципы, образовательные стандарты, межпредметная интеграция, инновационная педагогика, модульная технология, кредитно-модульная система, учебно-методическое обеспечение, личностно-ориентированное обучение, качество образования, цифровое образование

Ta'lim mazmuni pedagogik jarayonning asosiy tarkibiy elementi bo'lib, jamiyatning rivojlanish bosqichlari, ilm-fan taraqqiyoti va shaxs tarbiyasiga qo'yilayotgan talablardan kelib chiqib doimiy ravishda yangilanib boradi. Bugungi global raqobat va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan sharoitda ta'lim mazmunini qayta ko'rib chiqish, uni zamonaviy mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirish, shaxsning ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantiruvchi kompetensiyalar bilan boyitish zarurati kun tartibiga qat'iy tarzda qo'yilmoqda.

Ta'lim mazmunini belgilash jarayoni nafaqat o'quv dasturlarini yangilash, balki bilim, ko'nikma, kompetensiyalar, qadriyatlar va shaxsiy sifatlarning o'zaro uyg'unlashuvini ta'minlashni ham talab etadi. Shu bois, ta'lim mazmuni bugungi kunda **didaktik tizimlar, kompetensiyaviy yondashuv, fanlararo integratsiya, modul texnologiyasi, zamonaviy metodlar va raqamli ta'lim** bilan bevosita bog'liq holda o'rganilmoqda.

Ushbu maqolada ta'lim mazmunining klassik va zamonaviy yondashuvlardagi talqini, uning tarkibiy jihatlari, ta'lim standartlari bilan aloqasi, shuningdek, global ta'lim makonida qo'llanilayotgan innovatsion modellarning mazmunga ta'siri keng

qamrovda tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari ta'lim mazmunini modernizatsiya qilish ta'lim sifatini oshirishning eng muhim omili ekanini ko'rsatadi.

XXI asrda ta'lim jarayonining samaradorligi eng avvalo uning mazmuni bilan belgilanadi. Ta'lim mazmuni – bu jamiyatning ma'lum tarixiy bosqichdagi ijtimoiy-iqtisodiy ehtiyojlari, ilmiy-texnik taraqqiyoti va ma'naviy qadriyatlari bilan uzviy bog'langan murakkab pedagogik konstruksiyadir. U nafaqat o'quvchilarga yetkaziladigan bilimlar majmui, balki shaxsda shakllantirilishi zarur bo'lgan kompetensiyalar, faoliyat usullari, universal o'quv amaliyotlari, axloqiy-me'yoriy qadriyatlar, refleksiv madaniyat va ijtimoiy moslashuv strategiyalari tizimidan iborat.

Zamonaviy ta'lim tizimining yangilanishi, xususan:

inson kapitalini rivojlantirish konsepsiyasi,

kompetensiyaviy modelga o'tish,

mehnat bozorining o'zgaruvchan talablari,

raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayoniga chuqur kirib borishi

ta'lim mazmunini faqat "bilimlar ro'yxati" sifatida emas, balki ko'p qatlamli, dinamik, adaptiv pedagogik tizim sifatida qayta ko'rib chiqishni talab qilmoqda.

Dunyo ta'lim makonida (OECD, UNESCO, TIMSS, PISA konsepsiyalari asosida) shakllangan zamonaviy yondashuvga ko'ra, ta'lim mazmuni — bu o'quvchi ongida shakllanishi zarur bo'lgan bilimlar emas, balki bilim + kompetensiya + faoliyat + qadriyatlar + tanqidiy fikrlash operatsiyalari tizimidir.

Ushbu maqolada ta'lim mazmunining tarixiy evolyutsiyasi, nazariy-metodologik asoslari, strukturaviy komponentlari, shakllanish mexanizmlari, hamda innovatsion modernizatsiya yo'nalishlari ilmiy asosda keng yoritiladi.

1-bob. Ta'lim mazmunining nazariy-metodologik asoslari

1.1. Ta'lim mazmuni tushunchasining pedagogik evolyutsiyasi

Ta'lim mazmuniga oid yondashuvlar tarixiy jihatdan uch bosqichda shakllangan:

Klassik didaktik yondashuv (XVII–XIX asrlar)

Komenskiy, Pestalozzi, Gerbart ta'lim mazmunini "bilimlar yig'indisi" deb qaragan; asosiy e'tibor faktlar va nazariyalar o'zlashtirilishiga qaratilgan.

Faoliyat yondashuvi (XX asr boshlarida)

Vygotskiy, Dewey, Leontyev ta'lim mazmunini insonning faoliyat shakllarini o'zlashtirish jarayoni bilan bog'ladi. Bilimdan ko'ra amaliyot, ijtimoiy tajriba, ko'nikma ustuvor bo'ldi.

Kompetensiyaviy yondashuv (XXI asr)

OECD kompetensiya modeli ta'lim mazmunini ko'p komponentli tizim sifatida belgilaydi:

bilim + ko'nikma + munosabat + qadriyat + faoliyat usullari + refleksiya.

1.2. Ta'lim mazmunining ilmiy kategoriyalari

Ta'lim mazmuni o'z ichiga quyidagilarni oladi:

ilmiy bilimlar tizimi (kontent),  
faoliyatning intellektual va amaliy usullari,  
universal o'quv harakatlari (UUD),  
metapredmet kompetensiyalar,  
kommunikativ va sotsial kompetensiyalar,  
shaxsiy rivojlanish komponentlari (motivatsiya, refleksiya).

Bu kategoriyalar ta'lim mazmunining faqat axborot emas, balki rivojlantiruvchi va tarbiyaviy funksiyalarini ilmiy asoslaydi.

### 1.3. Ta'lim mazmuni shakllanishining metodologiyasi

Metodologik asoslar:

sistemali yondashuv,  
faoliyat yondashuvi,  
shaxsga yo'naltirilgan ta'lim,  
konstruktivizm,  
kognitiv psixologiya,  
nazariy umumlashtirish (Bruner).

Bu yondashuvlar ta'lim mazmunini statik emas, balki dinamik, moslashuvchan, evolyutsion tizim sifatida qarashga imkon beradi.

### 2-bob. Ta'lim mazmunining tarkibiy tizimi va shakllanish mexanizmi

#### 2.1. Ta'lim mazmunining struktura modeli

Ilmiy manbalarda ta'lim mazmuni quyidagi komponentlardan iborat kompleks tizim sifatida belgilanadi:

Konseptual–nazariy component

– fan asoslari, ilmiy tushunchalar, qonuniyatlar, nazariy modellar.

Amaliy–operatsion component

– ko'nikma, malaka, kognitiv operatsiyalar, strategiyalar.

Aksiologik component

– qadriyatlar, me'yorlar, ijtimoiy-ma'naviy yo'nalishlar.

Metapredmet va universal kompetensiyalar

– kommunikativlik, muammo yechish, kreativ fikrlash, refleksiya.

Individuallashtirilgan component

– o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlari, qiziqishlari, rivojlanish sur'ati.

#### 2.2. Ta'lim mazmunini shakllantirish darajalari

Davlat ta'lim standartlari (DTS)

– minimal zarur kompetensiyalar, umumiy natija ko'rsatkichlari.

O'quv predmetlari konsepsiyasi

– fanlarning maqsadi, konseptual asoslari, mazmun bloklari.

O'quv dasturi (syllabus)

– mavzular ketma-ketligi, integratsion chiziqlar, modul strukturalari.

Darslik va o'quv-metodik majmua

– kontentning amaliy ifodasi, metodlar, misollar, topshiriqlar.

O'qituvchi tomonidan individuallashtirilgan dizayn

– differensial yondashuv, kompetensiyalarni baholash mezonlari, loyiha ishlari.

2.3. Ta'lim mazmuni sifatini baholash mezonlari

ilmiylik va kontentning dolzarbligi,

tizimlilik va ichki bog'liqlik,

kompetensiyaviy qamrov,

fanlararo integratsiya darajasi,

amaliyotga yo'naltirilganlik,

moslashuvchanlik va variativlik,

raqamli ta'lim bilan uyg'unlashuv.

3-bob. Ta'lim mazmunining modernizatsiyasi, global tendensiyalar va innovatsion yondashuvlar

3.1. Global ta'lim samaradorligi ko'rsatkichlari va mazmun transformatsiyasi

PISA, TIMSS, PIRLS kabi xalqaro baholash dasturlari ko'rsatmoqda:

faktlarni yodlash emas,

analitik tafakkur, funksional savodxonlik, kognitiv fleksibilitet ustuvor bo'layotganini.

Bu esa ta'lim mazmunining tub islohoti zarurligini asoslaydi.

3.2. Zamonaviy innovatsion yondashuvlar

STEAM modellari – fan, texnologiya, muhandislik, san'at integratsiyasi.

Kross-kurikulyar bog'lanishlar – bir necha fan mazmunini birlashtirish.

Kredit-modul tizimi – mazmunning bloklarga bo'linib mustaqil o'zlashtirilishi.

Loyiha asosida ta'lim – real hayot muammolarini yechishga yo'naltirilgan mazmun.

Raqamli kontent (LMS, sun'iy intellekt asosidagi adaptiv platformalar).

Soft-skills integratsiyasi – kommunikativlik, kreativlik, kollaboratsiya, liderlik.

3.3. Ta'lim mazmunini modernizatsiya qilishda uchraydigan muammolar

kontentning haddan tashqari ko'pligi (o'quv yuklamasi og'irligi),

fanning tez yangilanishi tufayli mazmunning eskirishi,

darsliklarning metodik imkoniyatlari cheklanganligi,

o'qituvchilar uchun zamonaviy kompetensiyalarni egallashdagi uzilishlar,

raqamli ta'lim resurslarining yetarli emasligi.

3.4. Milliy ta'lim mazmunini takomillashtirish bo'yicha takliflar

kompetensiyaviy model asosida kontentni qayta loyihalash,

fanlararo uzviy integratsiyani kuchaytirish,

raqamli modullar va interaktiv o'quv materiallarini yaratish,

STEAM laboratoriyalarini keng joriy etish,  
darsliklarni kognitiv psixologiya asosida qayta ishlab chiqish,  
ta'lim mazmunining variativ (moslashuvchan) modelini yaratish.

Xulosa qilib aytganda, Ta'lim mazmuni — ta'lim jarayonining eng muhim tarkibiy qismi bo'lib, jamiyat taraqqiyoti, ilm-fan yutuqlari hamda mehnat bozori talablariga mos bilim, ko'nikma va kompetensiyalarni o'quvchilarga singdirishga xizmat qiladi. Mazmunni to'g'ri belgilash o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi, shaxsning har tomonlama kamol topishini ta'minlaydi va ta'limning asosiy maqsadlariga erishishda hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qiladi.

Bugungi globallashuv davrida ta'lim mazmuni yangilanishni talab etadi: o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, kreativ yondashuvga, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan ongli foydalanishga undaydigan yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Kompetensiyaviy yondashuv, fanlararo integratsiya, amaliy mashg'ulotlarning ulushini oshirish, shuningdek, o'quv materiallarini hayotga yaqinlashtirish ta'lim mazmunini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlaridir.

Ta'lim mazmunining ilmiylik, tizimlilik, izchillik, moslashuvchanlik va amaliy ahamiyat kabi tamoyillarga asoslanishi o'quv jarayonining mazmundor va maqsadga muvofiq bo'lishini ta'minlaydi. Shuningdek, pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, innovatsion yondashuvlar mazmunni o'quvchilarga samarali yetkazishda muhim vosita hisoblanadi.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar :**

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash va ta'lim sifati samaradorligini oshirish chora-tadbirlari" qarori.
3. Hasanboeva O. Ta'lim nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
4. Xoliqov A., Yo'ldoshev J. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
5. S. G'ulomov, R. Tolipov. Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Innovatsiya, 2018.